

Valtioneuvoston julkaisu 2019:1

MAHDOLLISUUDET SUOMELLE

VALTIONEUVOSTO
STATSRÅDET

Valtioneuvoston julkaisu 2019:1

Mahdollisuudet Suomelle

Valtioneuvosto, Helsinki 2019

Valtioneuvosto

ISBN: 978-952-287-688-1

Taitto: Valtioneuvoston hallintoyksikkö, Julkaisutuotanto

Helsinki 2019

Kuvailulehti

Julkaisija	Valtioneuvosto	28.1.2019
Tekijät	Valtioneuvosto	
Julkaisun nimi	Mahdollisuudet Suomelle	
Julkaisusarjan nimi ja numero	Valtioneuvoston julkaisuja 2019:1	
ISBN PDF	978-952-287-688-1	ISSN PDF 2490-0966
URN-osoite	http://urn.fi/URN:ISBN:978-952-287-688-1	
Sivumäärä	26	Kieli suomi
Asiasanat	ennakointi, hallitus, hallitusohjelma, tulevaisuus, valtioneuvosto	
Tiivistelmä	<p>Mahdollisuudet Suomelle on ministeriöiden kansliapäälliköiden yhteinen virkamiesnäkemys avainkysymyksistä hallituskaudella 2019–2023. Asiakirjassa tunnistetaan keskeisiä haasteita ja mahdollisuuksia tuovat muutosilmiöt ja nimetään ratkaisukokonaisuuksia, jotka ovat merkittäviä tulevan hallituskauden aikana. Ilmiöitä ja ratkaisuja on peilattu kolmeen päämäärään, joiden tavoittelu yhdistää kaikkia ministeriöitä. Päämäärät ovat yhdenvertaisuuden edistäminen, kestävä kasvu sekä turvallinen ja vakaa yhteiskunta. Kokonaisuutena tavoitellaan yhteiskunnan kestävyyttä pitkällä aikavälillä ja katse on vaalikautta pidemmällä.</p> <p>Asiakirjan keskeisin viesti on, että hyvinvointiyhteiskunnan tulevaisuuden turvaaminen edellyttää merkittäviä uudistuksia 2020-luvulla. Tavoite on tukea seuraavan hallituksen edellytyksiä erityisesti vaikeiden päätösten tekemiseen. Sitoutuminen ilmastonmuutoksen hillintään edellyttää globaalisti ja Suomessa merkittäviä politiikkatoimia, joista tulee päättää pikaisesti. Lisäksi, jos tulojen ja menojen välistä epätasapainoa ei korjata, voi julkinen velka tulevaisuudessa kasvaa hallitsemattomaksi, muun muassa väestörakenteen muutoksista johtuen. Haasteet tarjoavat myös mahdollisuuksia, kuten ilmastonmuutokseen liittyviä globaalien tason ratkaisuja ja investointeja.</p> <p>Asiakirjassa esitetään 12 näkemyskokonaisuutta, jotka tarjoavat tietopohjaa vaalikeskusteluihin ja hallitusneuvottelujen pohjaksi. Kaikissa näissä on olennaista tunnistaa Suomen lukuisat kytkökset ja yhteydet globaaleihin ja eurooppalaisiin kehityskuluihin.</p>	
Kustantaja	Valtioneuvosto	
Julkaisun jakaja/ myynti	Sähköinen versio: julkaisut.valtioneuvosto.fi Julkaisumyynti: julkaisutilaukset.valtioneuvosto.fi	

Presentationsblad

Utgivare	Statsrådet	28.1.2019	
Författare	Statsrådet		
Publikationens titel	Mahdollisuudet Suomelle Möjligheter för Finland		
Publikationsseriens namn och nummer	Statsrådets publikationer 2019:1		
ISBN PDF	978-952-287-688-1	ISSN PDF	2490-0966
URN-adress	http://urn.fi/URN:ISBN:978-952-287-688-1		
Sidantal	26	Språk	finska
Nyckelord	framsyn, framtid, regeringen, regeringsprogram, statsrådet		
Referat	<p>"Möjligheter för Finland" utgör ministeriernas kanslichefers gemensamma tjänstemannasynt på nyckelfrågorna för nästa regeringsperiod 2019–2023. I dokumentet identifieras centrala förändringar som innebär både utmaningar och möjligheter samt presenteras helheter av lösningar som är av avgörande betydelse under nästa regeringsperiod. Förändringarna och lösningarna anknyter till tre mål som alla ministerier arbetar för: främjande av likabehandling, hållbar tillväxt och ett tryggt och stabilt samhälle. Det övergripande, långsiktiga målet är hållbarhet i samhället, varför dokumentet även sträcker sig utöver den kommande valperioden.</p> <p>Det viktigaste budskapet i dokumentet är att tryggheten av välfärdssamhällets framtid förutsätter betydande reformer under 2020-talet. Syftet med dokumentet är att stödja nästa regerings arbete, särskilt när det gäller att fatta svåra beslut. Engagemang i arbetet mot klimatförändringar förutsätter snabba beslut om betydande politikåtgärder både globalt och i Finland. Därtill hotar den offentliga skulden att bli okontrollerat stor i framtiden, bland annat på grund av att befolkningsstrukturen förändras. Båda dessa utmaningar innebär också möjligheter. Till exempel bekämpningen av klimatförändringar förutsätter globala lösningar och investeringar.</p> <p>I dokumentet presenteras sammanlagt tolv helheter som bidrar med en kunskapsbas till stöd för de kommande valdebatterna och regeringsförhandlingarna. Det väsentliga i alla helheter är att identifiera Finlands åtskilliga kontakter med och kopplingar till globala och europeiska utvecklingstrender.</p>		
Förläggare	Statsrådet		
Distribution/ beställningar	Elektronisk version: julkaisut.valtioneuvosto.fi Beställningar: julkaisutilaukset.valtioneuvosto.fi		

Description sheet

Published by	Finnish Government	28.1.2019	
Authors	Finnish Government		
Title of publication	Opportunities for Finland		
Series and publication number	Publications of the Finnish Government 2019:1		
ISBN PDF	978-952-287-688-1	ISSN PDF	2490-0966
Website address (URN)	http://urn.fi/URN:ISBN:978-952-287-688-1		
Pages	26	Language	Finnish
Keywords	foresight, government, government programme, future		
<p>Abstract</p> <p>Opportunities for Finland is the joint outlook of the Permanent Secretaries of the ministries on the key questions for the upcoming 2019–2023 government term. The document identifies the main transformation phenomena leading to challenges and opportunities, and designates sets of solutions that will play a significant role during the upcoming government term. The phenomena and solutions are examined in the context of three main purposes, which unite all of the ministries. These purposes are promoting equality, promoting sustainable growth and ensuring a secure and stable society. As a whole, the outlook aims toward achieving a sustainable society in the long term, with a view that extends beyond the electoral term.</p> <p>The central message of the document is that securing the future of the welfare society will require significant reforms in the 2020s. An important goal of the document is to support the next government, particularly in making difficult decisions. The commitment to mitigating climate change requires significant policy measures both in Finland and at the global level, and these must be decided on quickly. Additionally, there is a risk that general government debt will grow to an uncontrollable level due to factors such as changes in the population structure. Both of these challenges also present opportunities. For example, the mitigation of climate change requires solutions and investments at the global level.</p> <p>The document presents 12 outlooks that will provide a knowledge base for election discussions and government formation negotiations. In dealing with all of these issues, it is essential to acknowledge Finland's numerous links and connections to European and global development trends.</p>			
Publisher	Finnish Government		
Distributed by/ Publication sales	Online version: julkaisut.valtioneuvosto.fi Publication sales: julkaisutilaukset.valtioneuvosto.fi		

Sisältö

Kansliapäälliköiden tervehdys	9
Hyvinvointiyhteiskunnan tulevaisuuden turvaaminen edellyttää merkittäviä uudistuksia seuraavalta hallitukselta.....	9
1 Johdanto	11
2 Suomen tilannekuva globaalissa maailmassa	12
Ilmastonmuutos vaikuttaa kaikkeen, onko Suomella siihen ratkaisuja?.....	12
Suomen hallituksella on vastuu julkisen talouden kestävydestä.....	13
Tarvitaan kyvykkyyttä hyödyntää teknologian tuomia mahdollisuuksia.....	15
Kansainvälisen järjestyksen murros ja globaalit ilmiöt haastavat myös Suomen.....	15
Eriarvoistuminen kasaantuu ja rapauttaa luottamusta yhteiskuntaan.....	16
3 Mahdollisuudet Suomelle	17
3.1 Kunnianhimoiset ilmastopäätökset.....	17
Tavoitteet päivitetään ja toteutetaan tinkimättömästi.....	18
Nopeat askeleet kohti hiilineutraalia kiertotaloutta.....	18
3.2 Vakaa kansainvälinen järjestys ja turvallisuusympäristö.....	19
3.3 Aktiivinen Suomi toimivassa EU:ssa.....	19
3.4 Kestävää kasvua globaaleista trendeistä.....	20
3.5 Työllisyysasteelle pitkän aikavälin tavoite 80 %.....	21
80 prosentin työllisyysaste edellyttää kaikilta hallinnonaloilta johdonmukaista politiikkaa.....	21
3.6 Osaamis- ja koulutustason nosto ja jatkuvan oppimisen varmistaminen.....	22
Osaamisen kehittämisestä työntekijöiden ja työnantajien mahdollisuus ja velvollisuus.....	22
3.7 Sosiaaliturvan uudistamisen päätavoitteet ja valmistelujärjestys.....	23
Kannustetaan toimeentuloon, torjutaan eriarvoistumista ja tarjotaan turvaa työn ja toimeentulon murroksessa.....	23
3.8 Toimiva demokratia ja turvallinen oikeusvaltio.....	23
Luottamus pitää yhteiskunnan koossa.....	24
3.9 Kokonaisvaltainen kaupunki- ja metropolipolitiikka.....	24
3.10 Ruokaturvaan ratkaisuja.....	25
3.11 Uusia rahoitusmalleja yhteiskunnan tavoitteiden saavuttamiseksi.....	25
Uusille kumppaneille tilaa yhteiskunnallisten haasteiden ratkaisemiseen.....	25
3.12 Kaikkia asukkaita palveleva tehokas julkishallinto.....	26
Maakuntaudistus muuttaa julkishallinnon kokonaisuutta.....	26

KANSLIAPÄÄLLIKÖIDEN TERVEHDYS

Mahdollisuudet Suomelle on kansliapäälliköiden yhteinen virkamiesnäkemys seuraavien vuosien avainhaasteista ja keskeisistä mahdollisuuksista tulevalla hallituskaudella.

Raportti tarjoaa tietopohjaa ja laaja-alaisen virkamiesnäkemysvaalikevääälle 2019. Maamme johtavien virkamiesten osallistuminen yhteiskunnalliseen keskusteluun on tärkeää ja toivottua.

Hyvinvointiyhteiskunnan tulevaisuuden turvaaminen edellyttää merkittäviä uudistuksia seuraavalta hallitukselta

2020-luvulla tehdään käännteentekevät politiikkavalinnat ilmastotavoitteiden ja hiili-neutraaliuden saavuttamiseksi ja julkisen talouden mittavan kestävyysasteen ratkaisemiseksi. Päätöksiä tukee tutkittu tieto.

Osaamis- ja koulutustason nosto on hyvinvoivan ja sivistyneen yhteiskunnan edellytys. Jatkuvan oppimisen turvaamisella ja vaikuttavalla tutkimus- ja innovaatiotoiminnalla jäädään plussalle työn murroksessa. Lisäksi työperusteisen maahanmuuton lisääminen on tarpeen.

Sosiaaliturvan uudistaminen käynnistetään päätöksillä tavoitteista ja arvovalinnoista.

Hyvinvointivaltion rahoitus edellyttää työllisyysasteen lähentymistä muiden pohjoismaiden tasolle, kohoten jopa 80 prosenttiin. Merkittävä mahdollisuus palveluiden laadun ja kustannusvaikuttavuuden kohentamiseksi on tietovarantojen hyödyntäminen ja tiedolla johtaminen.

Suurimmat kestävä kasvun mahdollisuudet liittyvät teknologiamurrokseen ja globaalien trendien haltuunottoon. Kasvua tavoitellaan luonnon kantokyvyn rajoissa.

Suomi toimii aktiivisesti kansainvälisen, sääntöpohjaisen järjestelmän sekä vakaan ja turvallisen EU:n edistämiseksi. Turvallisessa oikeusvaltiossa vahvistetaan osallisuutta, osallistumisoikeuksien ja aktiivisen osallistumisen toteutumista sekä hyviä väestösuhteita.

Elämme maailmassa, jossa päätöksenteossa vaaditaan laajaa ymmärrystä monimutkaisista ja toisiinsa kytkeytyvistä kokonaisuuksista. Valtioneuvostossa haluamme yhä paremmin ennakoida tulevaisuuden kehityskulkuja ja rakentaa pitkän aikavälin päätöksentekoa.

Hallinnonalakohtaisen politiikkavalmistelun sijaan tulevaisuuden valtioneuvostossa toimitaan kokoavasti, mistä tämä asiakirja on itsessäänkin esimerkki. Mahdollisuudet Suomelle tukee strategista johtamista ja keskittymistä isoihin kokonaisuuksiin.

Yhtenäinen valtioneuvosto syntyy yhteistyöllä ja yhtenäisillä toimintatavoilla. Valtioneuvoston toimintaedellytysten parantamiseksi tehdään jatkuvaa työtä ja hallituskausien vaihdokset tarjoavat aina mahdollisuuksia tarkastella omaa toimintaa ja ottaa askeleita eteenpäin.

Tammikuussa 2019

Valtiosihteeri Paula Lehtomäki, valtioneuvoston kanslia

Valtiosihteeri Matti Anttonen, ulkoministeriö

Kansliapäällikkö Pekka Timonen, oikeusministeriö

Kansliapäällikkö Ilkka Salmi, sisäministeriö

Kansliapäällikkö Jukka Juusti, puolustusministeriö

Valtiosihteeri kansliapäällikkönä Martti Hetemäki, valtiovarainministeriö

Kansliapäällikkö Anita Lehikoinen, opetus- ja kulttuuriministeriö

Kansliapäällikkö Jaana Husu-Kallio, maa- ja metsätalousministeriö

Kansliapäällikkö Harri Pursiainen, liikenne- ja viestintäministeriö

Kansliapäällikkö Jari Gustafsson, työ- ja elinkeinoministeriö

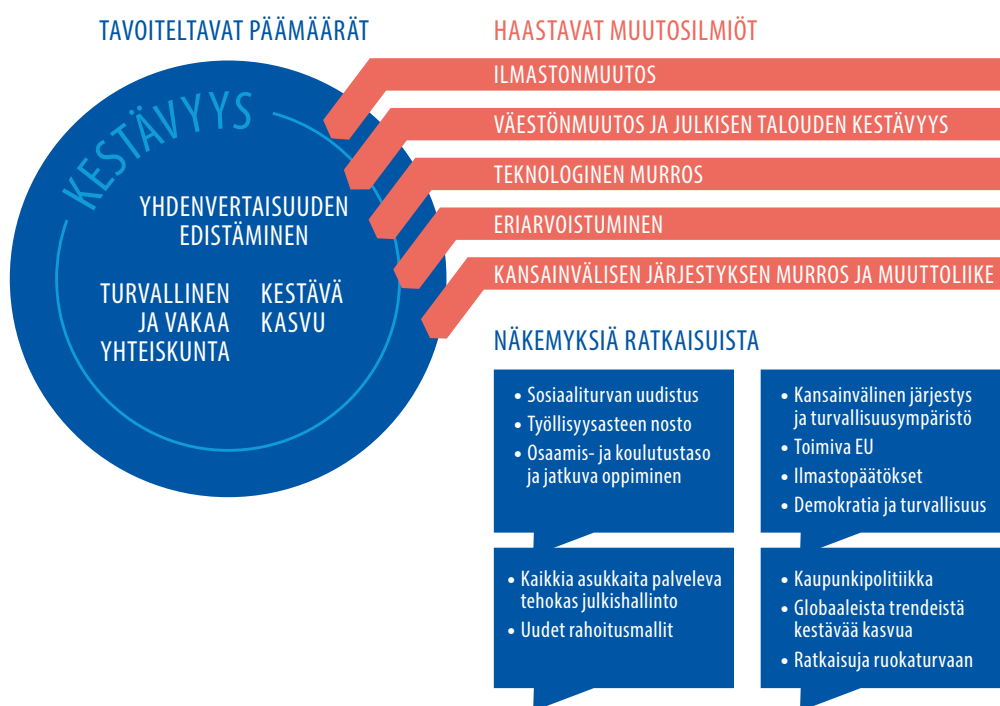
Kansliapäällikkö Päivi Sillanaukee, sosiaali- ja terveysministeriö

Kansliapäällikkö Hannele Pokka, ympäristöministeriö

1 Johdanto

Mahdollisuudet Suomelle on ministeriöiden kansliapäälliköiden yhteinen virkamiesnäkemys. Esitetyt strategiset näkemykset pohjautuvat kansliapäälliköiden työskentelyyn, valtioneuvoston yhteisten valmistelusprinttien tuotoksiin, ministeriöiden tulevaisuus-katsauksiin¹ sekä niiden valmisteluun kuuluneeseen avoimeen dialogiin. Turvallinen ja vakaa yhteiskunta, yhdenvertaisuuden edistäminen ja kestävä kasvu ovat Suomessa laajasti tavoiteltavia päämääriä. Parhaat mahdollisuutemme perustuvat kestävyydelle, joka tarkoittaa sosiaalisen ja inhimillisen pääoman sekä taloudellisen hyvinvoinnin turvaamista maapallon kantokyvyn rajoissa. Päämääriä tavoitellaan kokonaisuutena ja ehdotetut ratkaisujen suunnat edistävät useaa päämääriä.

Kuvio 1. Mahdollisuudet Suomelle -kokonaisuus

Ilmastonmuutos ja julkisen talouden kestävyys ovat pakottavia ajureita päätösten suuntaamiselle tulevina vuosina. Teknologinen murros, globaali muuttoliike, väestönmuutos ja eriarvoistuminen lisäävät painetta uudistaviin ja eteenpäin katsoviin pitkän aikavälin päätöksiin kansallisesti ja kansainvälisesti. Ratkaisujen löytymistä vaikeuttaa kansainvälisen sääntöpohjaisen järjestelmän epävakaas.

¹ Tulevaisuusraportit 2018, <https://vnk.fi/tulevaisuusraportit>

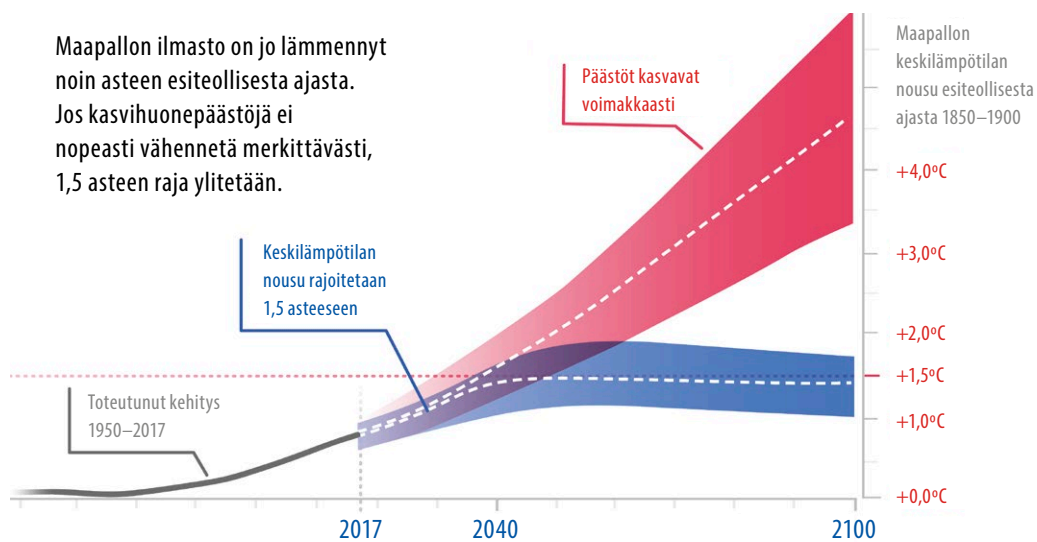
2 Suomen tilannekuva globaalissa maailmassa

Suomi on tiiviisti kiinni globaalin toimintaympäristön murroksissa. Seuraavien hallituskausien aikana päätöksentekoa ja hyvinvointiyhteiskunnan tulevaisuutta määrittävät isot muutosilmiöt. Ilmastonmuutos, väestönmuutos, kaupungistuminen, kiihtyvä teknologinen murros sekä talouden ja arvonluonnin murrokset muovaavat yhteiskuntaa ja kansantaloutta ja sisältävät eriarvoistumisen riskin. Suomen on politiikassaan ja kansainvälisellä kentällä toimiessaan kyettävä yhdistämään näihin kysymyksiin vaikuttaminen ja sopeutuminen.

Ilmastonmuutos vaikuttaa kaikkeen, onko Suomella siihen ratkaisuja?

2020-luvulla tarvitaan selvästi aiempaa vaikuttavampaa politiikkaa ilmastonmuutoksen hillitsemiseksi: ilmaston lämpeneminen halutaan rajoittaa 1,5 asteeseen². Suomi on sitoutunut etenemään kohti nettonollapäästöjä seuraavina vuosikymmeninä. Muutos koskee kaikkia toimialoja ja sektoreita. Tarvittavan muutoksen mittakaavaa ei ole vielä yleisesti tiedostettu eikä viety politiikkatoimiksi.

Kuvio 2. Globaali päästökehitys ja tavoitteet³

2 IPCC, 2018. Global Warming of 1.5 °C, <http://www.ipcc.ch/report/sr15/>

3 Ilmatieteen laitos, ympäristöministeriö ja Ilmasto-opas, 2018. IPCC:n raportin pohjalta tehdyt infografiikat, <http://ilmasto-opas.fi/>

Merkittäviä investointeja tarvitaan ilmastonmuutoksen hillintään ja siihen sopeutumiseen sekä kansallisesti että maailmanlaajuisesti. Ilmastopolitiikassa päästöjen vähentäminen ja hiilinielujen kasvattaminen ovat avainasemassa. Hiilinielujen kasvattamisen vaikutus metsä- ja biotalouteen tulee huomioida. Haasteiden lisäksi avautuu uusia liiketoimintamahdollisuuksia, joista lisää luvussa 3. Myös kaupungeilla ja alueilla sekä kuluttajilla on keskeinen rooli ratkaisujen toteuttajina.

RATKAISULINJOJA ILMASTONMUUTOKSEEN VASTAAMISEKSI

- Päästöjen leikkaukset ja hiilinielujen kasvattaminen
- Verotusratkaisut ja investoinnit hiilineutraaliuden saavuttamiseksi
- Elinkeinopolitiikan uudistaminen ja TKI-politiikan hyödyntäminen ilmastonmuutoksen hillinnässä
- Kansainvälinen vaikuttaminen: koko maailma hiilineutraaliksi vuoteen 2050 mennessä

Suomen hallituksella on vastuu julkisen talouden kestävydestä

Julkisen talouden pitkän aikavälin rahoitustasapainoa on kohennettu viime vuosina, mutta tulot eivät jatkossa vielä riitä ylläpitämään kaikkia nopeamman talouskasvun ja suotuisamman väestörakenteen varaan rakennettuja julkisen sektorin rakenteita ja tehtäviä. Pysyvä tulojen ja menojen välinen epätasapaino uhkaa kasvattaa velkaantumisen hallitsemattomaksi (kuvio 3). Seuraava todennäköinen taantuma kohdataan heikommassa julkisen talouden tilanteessa kuin aiemmin.

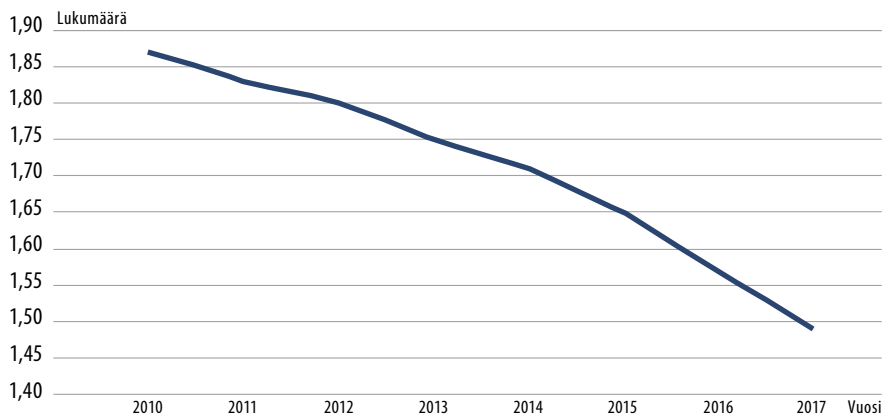
Pienenä osaamis pohjaisena avotaloutena Suomen talouden kehitys riippuu merkittävästi maailmantalouden ja -kaupan kehitymisestä. Digitalisaatio, robotiikka, tekoäly ja muu teknologiakehitys muuttavat edelleen globaaleja arvo- ja ansaintaketjuja. Suomalainen osaaminen näillä aloilla tulee hyödyntää täysimääräisesti.

Väestörakenteen muutos lisää eläke-, ja sosiaali- ja terveydenhuoltomenoja, mutta kehitykseen voidaan vaikuttaa. Ikääntyminen on maailmanlaajuinen ilmiö, joten on välttämätöntä olla mukana kansainvälisessä yhteistyössä ratkaisujen löytämiseksi. Ikääntyvä väestö tulee nähdä myös voimavarana ja mahdollisuutena (ns. Silver Economy). Uuden sukupolven syntyminen tukee yhteiskunnan jatkuvuutta ja kokonaisvaltaista hyvinvointia. Syntyvyyteen voidaan pyrkiä vaikuttamaan erityisesti perhepolitiikalla, mutta myös muita politiikkakeinoja on hyvä arvioida. Vanhemmuuden monimuotoinen tukeminen luo edellytykset lasten ja nuorten turvalliselle kasvulle.

Kuvio 3. Julkisen velan kehitysarvio⁴

Kuvio 4. Syntyvyys laskee. Kokonaishedelmällisyyden kehitys Suomessa⁵

Lähde: Tilastokeskus

4 Tilastokeskus, valtiovarainministeriö, 2019. Kuvio on painelaskelma, joka perustuu arvioitavissa olevalle tulo- ja menokehitykselle muuttumattoman politiikan oloissa. Se sisältää oletukset BKT:n kehityksestä, velanhoidon korkomenojen kehityksestä ja ikäsidonnoisista menoista. Kuvio ei sisällä esimerkiksi maakunta- ja soteuudistuksella tavoiteltavia kustannussäästöjä.

5 Tilastokeskus 2018. Syntyneet, http://www.stat.fi/til/synt/2017/synt_2017_2018-04-27_tie_001_fi.html

RATKAISULINJOJA JULKISEN TALOUDEN KESTÄVYYDEN VAHVISTAMISEKSI

- Talouskasvun edellytysten vahvistaminen
- Työllisyysasteen nostaminen ja terveyden ja hyvinvoinnin kohentaminen
- Julkisen sektorin tuottavuuden nostaminen
- Verojen ja maksujen lisääminen tai palveluiden ja etuuksien karsiminen
- Uudet rahoitusmallit (vaikuttavuusinvestoinnit ja muu mahdollinen yksityinen rahoitus)
- Väestörakenteesta huolehtiminen (ikäntyvän väestön toimintakyky, syntyvyys ja maahanmuutto)

Tarvitaan kyvykkyyttä hyödyntää teknologian tuomia mahdollisuuksia

Teknologinen murros tarjoaa merkittäviä mahdollisuuksia Suomen taloudelle ja yhteiskunnan toiminnalle. Vaikuttavuuden saavuttamiseksi Suomessa on valittava teknologia-osaamisen painopistealueet taitavasti ymmärtäen niiden edellyttämä laaja osaamis pohja. Talouden painopiste siirtyy yhä vahvemmin digitalisoiituihin palveluihin ja datatalouden rooli ja sitä säätelevät kansainväliset normit korostuvat edelleen. Globaali tarve kierto-talouden ja puhtaamman teknologian kehittämiseksi ja käyttöönotolle kasvaa. Teknologia vaikuttaa merkittävästi tulevaisuuden uhkiin ja ulko- ja turvallisuuspolitiikan sisältöihin sekä edellyttää toimintatapojen muutoksia. EU:n yhteiset tavoitteet ja toimet ovat etene-misen välttämätön ehto.

RATKAISULINJOJA TEKNOLOGISEN KEHITYKSEN HALTUUNOTTOON

- Osaamis- ja koulutustason nosto
- Panostukset TKI-toimintaan ja tavoitteellinen yhteiskehittäminen eri sektoreiden kanssa
- Julkisen hallinnon rooli mahdollistajana (säädökset, hankinnat, houkutteleva toimintaympäristö, yhteiskehittämisen tuki)

Kansainvälisen järjestyksen murros ja globaalit ilmiöt haastavat myös Suomen

Kiihtyvä kilpailu voimapolitiikassa ja taloudessa, ilmastonmuutos vaikutuksineen sekä ympäristön tilan muutokset luovat maailmanlaajuisesti turvattomuutta ja epävakautta. Kilpailua käydään myös uusin, keskinäisriippuvuutta hyödyntävin keinoin. Ulkoisen ja si-säisen, kaupallisen ja poliittisen, yksityisen ja valtiollisen toiminnan kentät ja toimintatavat sekoittuvat ja hämärtävät toiminnasta vastuussa olevan tahon määrittelyä. Uudenlaisessa

riski- ja uhkaympäristössä esiintyy yhä enemmän muun muassa hybridioperaatioita ja kyberiskuja. Suomen asema ja tulevaisuus riippuu kansainvälisen sääntöperusteisen järjestyksen toimivuudesta ja yhteistyömahdollisuuksista sekä kyvystämme yhteistyöhön, unohtamatta kansallisen puolustuskyvyn kehittämistä.

Epävakautta kasautuu erityisesti Lähi-Itään ja Afrikkaan. Afrikan köyhimmissä maissa väestönkasvu jatkuu voimakkaana. EU:hun kohdistuvat paineet muuttoliikkeen hallitsemiseksi kasvavat. Jäsenmaiden erimielisyys toimintatavoista hankaloittaa kestävien ratkaisuiden aikaansaamista.

RATKAISULINJOJA KANSAINVÄLISEEN VAIKUTTAMISEEN JA MUUTTOLIIKKEESEEN

- Aloitteellisuus kansainvälisissä kysymyksissä ja EU:n toimintakyvyn vahvistaminen
- Johdonmukaisuus YK:n kestävän kehityksen Agenda 2030:n tavoitteiden saavuttamisessa
- Pitkäjänteinen strateginen tavoitetila ja näkemys maahanmuutosta
- Vaikuttavammat kotouttamistoimet

Eriarvoistuminen kasaantuu ja rapauttaa luottamusta yhteiskuntaan

Suurin osa ihmisistä voi edelleen hyvin, mutta eriarvoisuuden kokemus on lisääntynyt. Eriarvoisuutta on esimerkiksi sosioekonomisten ryhmien, sukupuolten, valtaväestön ja vähemmistöjen sekä maantieteellisten alueiden välillä. Eriarvoisuus ja sen kasaantuminen on laajasti vaikuttava ja moniulotteinen yhteiskunnallinen ongelma, joka vähentää kaikkia inhimillisiä voimavaroja, heikentää talouskasvua ja horjuttaa yhteiskunnan vakautta. Muut muutosilmiöt, kuten teknologian kehitys ja niukka julkisen talouden liikkumavara voivat osaltaan voimistaa eriarvoistumista, ellei yhdenvertaisuuden varmistamiseen kiinnitetä erityistä huomiota.

RATKAISULINJOJA ERIARVOISTUMISEN VÄHENTÄMISEKSI

- Hyvien väestösuhteiden vahvistaminen
- Kaikkien väestöryhmien tarpeet huomioivat yhdenvertaiset palvelut ja riittävän toimeentulon turvaaminen
- Osallisuuden ja osallistumisen tukeminen
- Osaamis- ja koulutustason nosto ja muutosjoustavuuden vahvistaminen

3 Mahdollisuudet Suomelle

Yhteinen virkamiesnäkemys merkittävimmistä politiikkakokonaisuuksista sisältää tarpeen entistä kunnianhimoisemmille päätöksille muun muassa ilmastonmuutoksen hillitsemiseksi, sosiaaliturvan uudistamiseksi, työllisyysasteen nostamiseksi ja kestäväen kasvupolitiikan toteuttamiseksi globaalien murrosten maailmassa.

Ratkaisuvaihtoehdot kytkeytyvät toisiinsa ja tukevat monesta suunnasta yhdenvertaisuuden, turvallisen ja vakaan yhteiskunnan sekä kestäväen kasvun päämääriä. Kaikkiin esitettyihin näkemyksiin voi sisältyä sekä pitkän aikavälin päätöksentekoa, että yhden hallituskauden aikana toteutettavia toimia.

Kuvio 5. Näkemyksiä ratkaisujen suunnista

Kunnianhimoiset ilmastopäätökset	Vakaa kansainvälinen järjestys ja turvallisuusympäristö	Aktiivinen Suomi toimivassa EU:ssa	Kestävää kasvua globaaleista trendeistä
Ruokaturvaan ratkaisuja	Työllisyysasteelle pitkän aikavälin tavoite 80%	Osaamis- ja koulutustason nosto ja jatkuvan oppimisen varmistaminen	Sosiaaliturvan uudistamisen päätavoitteet ja valmistelujärjestys
Toimiva demokratia ja turvallinen oikeusvaltio	Kokonaisvaltainen kaupunki- ja metropolipolitiikka	Uusia rahoitusmalleja yhteiskunnan tavoitteiden saavuttamiseksi	Kaikkia asukkaita palveleva tehokas julkishallinto

3.1 Kunnianhimoiset ilmastopäätökset

Ilmastonmuutoksen hillintä turvallisenä pidettyyn tasoon tarkoittaa yhteiskunnan systeemistä muutosta uudenlaiseen tapaan toimia. Laaja-alainen keskustelu ja yhteinen tahtotila hillinnän ja sopeutumisen keinoista on erittäin tärkeää. Tarvittavat toimet voivat edellyttää isoja muutoksia energia- ja päästöintensiivisillä teollisuudenaloilla tai merkittäviä rajoitteita ja maksuja esimerkiksi liikenteen tai energian kulutuksen ohjaamiseen päästöttömäksi. Liikenteen rooli päästöjen vähentämisessä on keskeinen,

mutta toimenpide-ehdotuksia ja ohjauskeinoja tulee vielä kehittää ja arvioida⁶. Päästötömyyteen investoimista on kannustettava tekemällä siitä kannattavaa.

Tavoitteet päivitetään ja toteutetaan tinkimättömästi

Keskipitkän aikavälin ilmastopolitiikan suunnitelma vuoteen 2030 (Kaisu) ja nykyinen energia- ja ilmastostrategia ovat oikean suuntaisia, mutta eivät pitkällä aikavälillä riitä. Tarvitaan toimia, joilla päästään määrätietoisesti ja kustannustehokkaasti nettonollapäästöihin. Eduskuntapuolueiden laatimat yhteiset ilmastolinjaukset⁷ ovat hyvä pohja työlle. Hiilinielujen kasvattaminen ja päästöjen vähentäminen tasapainoisesti voi edellyttää muutoksia metsien käyttöön ja turpeen energiakäytön vähentämistä. Ajankohtaisia askeleita ovat fossiilisten polttoaineiden käytön vähentäminen, energiatehokkuuden laaja-alainen edistäminen sekä uusiutuvan ja päästöttömän energian kehittäminen kaikki päästöttömät energiantuotantomuodot huomioiden. Verotuskäytäntöjen päivityksellä näitä voidaan tukea edelleen. Ilmiölähtöinen budjetointi kasvihuonekaasupäästöjen vähentämiseksi auttaisi tuomaan ilmastopolitiikan kytkennän julkiseen talouteen näkyväksi.

Suomen tulee omalla esimerkillään ja kansainvälisillä kannoillaan osoittaa globaalia ilmastojohtajuutta EU:ssa ja laajemminkin. Kestävän kehityksen toimenpideohjelma Agenda 2030n mukaisesti ilmastonmuutoksen hillintä ja vähähiilisyteen siirtyminen tulee sisällyttää kaikkiin EU:n politiikkoihin, lainsäädäntöhankkeisiin, rahoitusinstrumentteihin ja ulkosuhteisiin. Lainsäädännön kehittäminen EU:ssa päästövähennysvelvoitteiden saavuttamiseksi on kriittinen ohjauskeino.

Nopeat askeleet kohti hiilineutraalia kiertotaloutta

Suomeen tarvitaan kestävä biotalous 2.0 -ohjelma, joka huomioi kunnianhimoiset päästöleikkaustavoitteet ja hiilinielupolitiikan. Vaikuttavia toimia tarvitaan niin energiasektorilla ja liikenteessä kuin teollisuudessa ja maa- ja metsätaloudessa. Kohdennetulla politiikalla ja kannusteilla tuetaan talouden siirtymistä suljettuihin kiertoihin, uudelleenkäyttöön ja -valmistukseen sekä palveluihin. Kestävää rakentamista ja raaka-aineiden käyttöä tuetaan ja taloudellista ja muuta ohjausta kehitetään siten, että ne tukevat ilmastotavoitteiden toteuttamista ja kiertotalouden markkinoita. Hiilensidonnan tehostaminen ja ilmastonmuutokseen sopeutuminen yhdistyy myös luonnon elinympäristöjen suojeluun ja hoitoon.

6 Liikenne- ja viestintäministeriö, 2018. Toimenpideohjelma hiilettömään liikenteeseen 2045, <http://urn.fi/URN:ISBN:978-952-243-559-0>

7 Valtioneuvosto, 20.12.2018. Kahdeksan eduskuntapuoluetta päätti yhteisistä ilmastopolitiikan tavoitteista, https://valtioneuvosto.fi/artikkeli/-/asset_publisher/10616/kahdeksan-eduskuntapuoluetta-paatti-yhteisista-ilmastopolitiikan-tavoitteista

Uusiin teknologioihin sisältyy paljon mahdollisuuksia. On tärkeää päättää, miten ilmasto- ja kiertotalouspolitiikalla uudistetaan elinkeinopohjaa, ja suunnata TKI-politiikkaa ilmasto- päätösten ja kestäväen kehityksen tueksi. TKI-investoinnit vähähiilisiin teknologioihin, muovin korvaamiseen ja kestäväen biotalouden kehittämiseen tarjoavat hyödynnettäviä ratkaisuja myös globaalisti. Myös kuluttajien ja yritysten valintoja voi ohjata taloudellisilla ja muilla keinoilla ilmastotavoitteiden täyttämiseksi.

3.2 Vakaa kansainvälinen järjestys ja turvallisuusympäristö

Nopeasti muuttuvassa maailmassa Suomelle tärkeiden arvojen – ihmisoikeudet, demokratia, oikeusvaltioperiaate – edistäminen on entistä tärkeämpää. Kansainvälisen sääntöpohjaisen järjestelmän, konfliktien ehkäisyn ja rauhanvälityksen tukemiseksi Suomen tuloksellinen toiminta edellyttää sitoutumista monenkeskiseen yhteistyöhön ja aloitteellisuutta sekä pitkän aikavälin strategiaa. Kansainvälistä yhteistyötä turvallisuusuhkiin vastaamisessa lisätään ja vahvistetaan.

Hybridiuhkiin varautumista ja suomalaista kokonaisturvallisuuden yhteistoimintamallia voidaan vahvistaa laatimalla kokonaisturvallisuuden kehittämisohjelma. Kyberturvallisuutta edistetään ja vastuullista digitaalisten teknologian ja palveluiden kehittämistä tuetaan tasapainoisesti.

Toimintaympäristön muutokset korostavat eurooppalaisen yhteistyön keskeistä merkitystä Suomen turvallisuudelle ja hyvinvoinnille (ks. luku 3.3).

3.3 Aktiivinen Suomi toimivassa EU:ssa

Suomen tavoitteena on toimiva ja vakaa EU sekä EU:n globaalien roolin ja kansainvälisen vaikutusvallan vahvistaminen.

Seuraavina vuosina EU:ssa toteutetaan trio-ohjelmaa, joka painottaa unionin yhteisiä arvoja, kestävää kasvua sekä ulkoisen toimintakyvyn ja turvallisuuden vahvistamista⁸. Suomella on vahva vaikuttamisen paikka omalla puheenjohtajuuskaudellaan 2019. EU:n sisämarkkinoiden osalta painotus on palveluliiketoiminnan edistämisessä ja digitalisaation

⁸ Euroopan unionin neuvosto. 2018. Romanian, Suomen ja Kroatian trio-ohjelma, <https://vnk.fi/documents/10616/1266558/Trio-ohjelma/d307bf44-2ab6-2329-edd0-7398be52d151/Trio-ohjelma.pdf>

mahdollisuuksissa. Datatalous on keskeinen ajuri Euroopan ja Suomen uudistumisessa ja kilpailukyvyn kehityksessä. Suomi on kuitenkin jäänyt jälkeen keskeisiin kilpailijamaihin nähden.

Eurooppalaisessa turvallisuus- ja puolustusyhteistyössä keskeistä on EU:n toimintakyvyn vahvistaminen ja muun muassa hybridiuhkien torjunta. Avoin ja sääntöpohjainen politiikka tukee parhaiten EU:n kilpailu- ja kestokykyä sekä houkuttelevuutta kumppanina. Suomen pitkäjänteisenä pyrkimyksenä on myös EU:n arktisen politiikan edistäminen ja EU-Venäjä suhteiden sekä EU:n Afrikka-politiikan vahvistaminen.

3.4 Kestävää kasvua globaaleista trendeistä

Suurimmat kasvun mahdollisuudet liittyvät teknologiamurrokseen ja globaaleihin trendeihin. Suomen on kohdistettava temaattisia valintoja sellaisiin kasvuun ja hyvinvointia tukeviin ja ohjaaviin toimiin, joilla voidaan vastata globaaleihin haasteisiin, edistää kestävä kasvua ja kansainvälistä kilpailukykyä sekä tavoitella korkeaa jalostusarvoa. Mahdollisuuksien toteuttamiseksi tarvitaan toimivia kasvu- ja innovaatioekosysteemejä, jotka syntyvät ja kehittyvät yritysten, julkisen sektorin ja muiden avaintoimijoiden yhteisillä toimenpiteillä. Kestävän kasvun uskottava tavoittelu edellyttää johdonmukaisuutta YK:n kestävä kehityksen tavoitteiden toimeenpanossa. Yritystukia voidaan uudistaa tukemaan ilmastonmuutoksen torjuntaa ja kestävä kehitystä.

Tunnistettuja kasvualoja ovat muun muassa liikkumisen murros hiilineutraaliuteen, monimuotoinen ja -paikkainen asuminen ja rakentaminen, resurssitehokas kasvu ja kiertotalous, teollisuuden uusi aika muun muassa autonomisten tehtaiden, ruokatuotannon ja uusien biomateriaalien saralla, laaja-alainen terveys ja hyvinvointi sekä inhimillinen pääoma. Esimerkkejä ekosysteemipolitiikan toimivuudesta ovat autonomisen meriliikenteen ekosysteemi sekä terveysalan tutkimus- ja innovaatiotoiminnan kasvu.

Tulevaisuuden kasvualoista merkittävä osa liittyy digitaalitalouteen. Teknologia ja data mahdollistajana (esim. automatisaatio, tekoäly, alustatalous, lohkoketjut, virtuaalisuus, IT-infrastruktuuri) sisältyvät kaikkiin kasvuteemoihin. Yritykset tarvitsevat käyttöönsä runsaasti dataa uusien innovaatioiden ja palveluiden raaka-aineeksi. Jotta tekoäly ja automaatio voivat palvella ihmisiä, sekä tiedon saatavuus että yksityisyyden suoja tulee varmistaa.

Pitkän aikavälin tavoitteeksi tulisi asettaa, että julkinen ja yksityinen sektori panostavat yhdessä tutkimus- ja innovaatiotoimintaan neljä prosenttia BKT:sta. Kansainvälisten yritysten ja osaajien entistä tehokkaampaan houkutteluun ja integrointiin osaksi suomalaista korkeakoulu- ja tutkimuslaitoskenttää, yritystoimintaa ja arvoverkkoja on panostettava.

Mahdollistavalla lainsäädännöllä, edellytyksiä luovalla hallinnolla sekä EU-vaikuttamisella on keskeinen merkitys osaamisen kertymiselle, uudelle yritystoiminnalle sekä kannusteiden luomiselle riskinotolle ja innovaatioille. Verot, kannustimet ja tuet ohjaavat osaltaan investointeihin.

3.5 Työllisyysasteelle pitkän aikavälin tavoite 80 %

Hyvinvointiyhteiskunnan kestävyys edellyttää mahdollisimman monen osallistumista; työllisyysaste on edelleen keskeinen mittari. Lisäksi väestörakenteen muuttuessa tarvitaan lisää osaavaa ulkomaista työvoimaa. Työllisyysasteeksi tavoitellaan vuoteen 2023 mennessä 75 %, mikä merkitsee työllisten määrän lisääntymistä noin 150 000:lla ja työttömyysasteen laskua 4,7 prosenttiin. Pitkällä aikavälillä tavoitteeksi voidaan asettaa 80 %, jonka saavuttamiseksi nykyisessä työkalupakissa olevat työllisyyttä tukevat toimet eivät riitä. Tarvitaan toimia, joita emme osaa vielä kuvitella. Jännitteet työn murroksessa ja teknologian kehityksen vaikutus työhön edellyttävät myös avointa keskustelua työn roolista ja merkityksestä yhteiskunnassa.

80 prosentin työllisyysaste edellyttää kaikilta hallinnonaloilta johdonmukaista politiikkaa

Työn syntymistä tukevan toimintaympäristön luomiseksi toimivat työmarkkinat, työn tuotavuuden nosto, hyödyke- ja palvelumarkkinakilpailun toimivuus ja sääntelyn järjeittäminen, kustannuskilpailukyvyistä huolehtiminen sekä aineettomien investointien ja kasvuyrittäjyyden edistäminen ovat tärkeitä toimia. Toimivia kannusteita ja tasapainoisia velvoitteita tarvitaan niin ikään lisää.

Väestösuhteen korjaamiseksi työperusteisen maahanmuuton lisääminen on keskiössä. Ilman riittävää maahanmuuttoa työvoiman tarjonta ja pitemmällä aikavälillä työllisyys laskevat olennaisesti. Onnistunut maahanmuuttopolitiikka edellyttää eri väestöryhmien yhteiskunnallista yhteenkuuluvuutta, tietoperusteista ja avointa keskustelua sekä toimivaa kotouttamista.

Suomessa jo olevien maahanmuuttajien työllisyyden parantaminen on oleellista, erityisesti pakolaistaustaisten ja maahanmuuttajanuorten ja -naisten osalta. Kaikkien väestöryhmien osaamisen hyödyntäminen sekä uusien osaajien houkuttelu maahan, asettautuminen ja täällä pitäminen vaativat valtion, kaupunkien, oppilaitosten, yritysten ja muiden toimijoiden saumatonta ja pitkäjänteistä yhteistyötä. Tehdyt ohjelmat työperusteisen maahanmuuton lisäämiseksi ja hyvien väestösuhteiden kehittämiseksi ovat oikeansuuntaisia mutta riittämättömiä pitkällä aikavälillä ja niitä tulee vahvistaa.

Työllisyys kytkeytyy syntyvyyteen – etenkin nuorten miesten alentunut työllisyysaste näyttää alentaneen syntyvyyttä⁹. Työllistymistä tukevia palveluja tulee parantaa, esimerkiksi digitaalinen työmarkkinatori, jatkuvan oppimisen reformi ja uudistumiskykyiset kasvupalvelut vievät eteenpäin. Jotta työllisyysastetta voidaan nostaa, työn tulee olla vetovoimaista ja työvoiman osaavaa ja työkykyistä. Työhön osallistumista voidaan edistää työn ja muun elämän yhteensovittamisella ja mahdollistamalla sujuva siirtyminen työstä toiseen. Työkyvyn tulisi olla työpaikoilla keskeinen osa strategista johtamista tasa-arvohaasteet huomioiden.

3.6 Osaamis- ja koulutustason nosto ja jatkuvan oppimisen varmistaminen

Vanhojen yritysten ja ammattien hävitessä uusien tieltä, miljoonia työpaikkoja syntyy ja katoaa Suomessa seuraavan 10 vuoden aikana. Tulevaisuudessa tällainen luova tuho voi nopeutua. Uuden luominen ei ole mahdollista ilman jatkuvaa osaamistason nousua ja uuden oppimista¹⁰.

Kaikki väestöryhmät sisältävään koulutus- ja osaamistason nostamiseen tarvitaan uudenlaisia kannustimia, toimintamalleja, verotusratkaisuja ja tukimuotoja. Osaaminen ja koulutus ovat parhaita keinoja vahvistaa yhteiskunnan muutosvalmiutta ja kilpailukykyä. Jatkuvan oppimisen rahoitus tulee selkeyttää ja sosiaaliturvauudistuksen yhteydessä käsitellä osaamisen tukemisen uusia mahdollisuuksia. Rahoitusta voidaan ohjata nykyistä tavoitteellisemmin esimerkiksi työn murroksessa ilman työnantajan tukea jääville, heikon pohjakoulutuksen omaaville ja työttömille. Koulutuksen ja oppimateriaalien avoimuutta ja digitaalisuutta koko koulutusjärjestelmässä tulee vahvistaa.

Osaamisen kehittämisestä työntekijöiden ja työnantajien mahdollisuus ja velvollisuus

Jatkuvan oppimisen kokonaisuus ja uudistukset on rakennettava kattamaan kaikki väestöryhmät. Nykyisten osaamisen ja koulutuksen järjestelmien ja palveluiden tulee ihmisen elämänkaaren kaikissa vaiheissa tarjota ihmisille yhdenvertaisia mahdollisuuksia. Yhdenvertaisuutta haastaa aikuiskoulutuksen kasautuminen vain osalle väestöä; on kyettävä nostamaan kaikkien koulutus- ja osaamistasoa. Varhaiskasvatuksen ja koulutusjärjestelmän tulee antaa lapsille ja nuorille valmiudet jatkuvaan oppimiseen. Puutteelliset perustaidot tai koulutus heikentävät elinikäisen oppimisen edellytyksiä ja lisäävät painetta korjaaviin toimenpiteisiin työiässä.

9 Hetemäki, M. 2019. Syntyvyyden laskun syistä. Valtiovarainministeriö, https://vm.fi/artikkeli/-/asset_publisher/miten-vakava-ongelma-syntyvyyden-lasku-on-ja-mita-sille-voitaisiin-tehda

10 ks. esim. TEM 2018. Tekoälyajan työ, <http://urn.fi/URN:ISBN:978-952-327-311-5>

3.7 Sosiaaliturvan uudistamisen päätavoitteet ja valmistelujärjestys

Työn murroksen edetessä tarve uudistaa sosiaaliturvaa kasvaa. Päättäjät joutuvat jo lähitulevaisuudessa pohtimaan, miten sosiaaliturvaa uudistetaan ja kohdentuuko se nykyisin oikealla tavalla. Vasta kun sosiaaliturvan tarkoitus ja päämäärät on kirkastettu, voidaan puhua konkreettisesti keinoista. Perusturvan ja toimeliaisuuden uudistushanke TOIMI¹¹ rakentaa hahmotelmia sosiaaliturvan malleista. Seuraavalla hallituskaudella tulee tehdä linjauksia sosiaaliturvan kokonaisuudistuksen päätavoitteista ja valmistelujärjestyksestä. Tavoiteltavan hyvinvointijärjestelmän malli arvovalintoineen tulee kuvata selkeästi.

Kannustetaan toimeliaisuuteen, torjutaan eriarvoistumista ja tarjotaan turvaa työn ja toimeentulon murroksessa

Uudistuksella tavoitellaan muun muassa palveluiden ja etuuksien yhteensovittamista: tulevaisuuden sosiaaliturvassa palvelut ja etuudet ovat tiivis kokonaisuus. Kannustavuuden näkökulma on tärkeä. On valittava, mitä sosiaaliturvalla huolenpitovelvoitteen lisäksi tavoitellaan: työllisyyttä, osaamista, toimeentuloa, toimeliaisuutta ja osallisuutta vai jotain muuta. Olennaista on, että sosiaaliturva saadaan pidettyä yksilölle mielekkäällä tasolla ja ehkäistään polarisaatiota. Toisaalta tulee huomioida rahoituksen kestävyys alenevan syntyvyyden olosuhteissa. Valintoja tulee tehdä myös kustannustaakan jakamisesta ja rahoituspohjan järjestämisestä sekä uusista keinoista näihin liittyen. Työn murrokseen vastaukseksi voidaan ottaa lähtökohdaksi sosiaaliturva, joka mahdollistaa palkkatyön, yrittäjyyden ml. alustatyön ja osaamisen kehittämisen joustavan yhdistämisen ja vuorottelun eri elämäntilanteissa.

3.8 Toimiva demokratia ja turvallinen oikeusvaltio

Toimiva demokratia ja vakaa oikeusvaltio tarvitsevat yhdenvertaista osallistumista. Luottamus politiikkaan ja yhteiskuntaan ei palaudu tai vahvistu ilman työtä; tapa käydä yhteiskunnallista keskustelua politiikan arvoista ja suuntaviivoista tulee ajatella uudelleen. Yhteiskunnallisen luottamuksen ylläpitämiseksi huolehditaan hyvistä väestösuhteista ja oikeusvaltion toimintaedellytyksistä. Poistamalla osallistumisen esteitä ja vahvistamalla kaikkien väestöryhmien osallisuutta ja turvallisuutta voidaan vähentää eriarvoisuutta ja vahvistaa yhteiskunnallista luottamusta.

¹¹ Perusturvan ja toimeliaisuuden uudistushanke TOIMI, <http://vnk.fi/toimi>, 18.1.2019.

Luottamus pitää yhteiskunnan koossa

Turvallisessa oikeusvaltiossa vahvistetaan osallisuutta, osallistumisoikeuksien ja aktiivisen osallistumisen toteutumista sekä hyviä väestösuhteita ja yhteenkuuluvuutta. Tarvitaan myös avointa ja tietopohjaista dialogia Suomesta maahanmuuttomaana. Syrjäytymiskehityksen pysäyttäminen ja ehkäisy toteutetaan laaja-alaisesti ja vahvan kansalaisyhteiskunnan toimintaedellytyksistä pidetään huolta. Yhdenvertaisuuden edistäminen ja eriarvoistumisen ehkäisy ovat edellytyksiä vakaalle ja turvalliselle yhteiskunnalle.

Sisäisen turvallisuuden, oikeusturvan ja kansallisen turvallisuuden toimintaedellytykset on turvattava, jotta turvallisuuden kokemus vahvistuu koko yhteiskunnassa.

3.9 Kokonaisvaltainen kaupunki- ja metropolipolitiikka

Väestö keskittyy kasvaviin kaupunkeihin ja niiden välisille kasvukäytävälle – kaupunkeihin tarvitaan asuntoja, sujuvaa ja esteetöntä liikkumista, kestävästä rakentamisesta, koulutusmahdollisuuksia ja palveluja. Monimuotoinen kaupunkipolitiikka tarkoittaa erilaisille kaupungeille erilaisia toimia eli metropoli tarvitsee omat ratkaisunsa kuten myös isot, maakuntien keskus- ja seutukaupungit. Kaupungit ovat kasvun ja kehityksen moottoreita ja niiden vahvistaminen on kansallisesti tärkeää. Suomessa on vain joitakin kaupunkiseutuja, jotka ovat luontaisesti riittävän vahvoja houkuttelemaan kansainvälisiä investointeja ja uutta yritystoimintaa.

Kaupunkien sosiaalisen kestävyuden turvaamiseksi on tärkeää huolehtia asuntoalueiden turvallisuudesta, terveellisyydestä ja kohtuullisesta hintakehityksestä sekä segregaaation torjunnasta ja eriarvoisuuden kaventamisesta. Kaupunkien vuorovaikutus kehittyvien alueiden kanssa vahvistaa koko maata. Muun muassa biotalous, kiertotalous ja monipaikkaisuus vahvistavat yhteyksiä alueille.

Kaupungit ovat ilmastomuutoksen hillinnässä ja siihen sopeutumisessa avaintoimijoita. Tarvitaan tehokkaita toimia energiatehokkuuden, kiertotalouden ja kestävästä liikkumisen vahvistamiseksi sekä sään ääri-ilmiöihin varautumiseksi. Liikenteen ratkaisuissa on kiinnitettävä yhä enemmän huomiota päästövähennystoimiin ja uusien palveluiden integrointiin. Kumppanuuslähtöinen maankäytön, asumisen ja liikennejärjestelmän yhteiskehittäminen tukee ilmastotavoitteiden saavuttamista. Ilmastomuutos myös vauhdittaa muuttoliikettä ja edellyttää kaupungeilta kestävästä sosiaalista osallisuutta ja integraatiota edistäviä toimia.

3.10 Ruokaturvaan ratkaisuja

Ruuan ja puhtaan veden kysynnän kasvu ja kulutustottumusten muutokset luovat mahdollisuuksia. Kaikkialla maailmassa ruokaturva on riippuvainen ympäristön ja ekosysteemien tilasta. Biodiversiteetin kiihtyvä hupeneminen asettaa haasteita ruoan tuotannolle ja hankkimiselle. Kuluttajat ovat entistä tietoisempia ja vaativampia ruuan laadun, alkuperän, eettisyyden ja ympäristöystävällisyyden suhteen. Globaalit ratkaisut ruokaturvaan edellyttävät ruoan tuottamisen, kuljettamisen ja kaupankäynnin uudistamista.

Vesi ja ruoka ovat keskeisessä roolissa kaikissa alkutuotannon muodoissa, teollisuuden prosesseissa ja hyvinvoinnissa. Antibioottivapaa tuotanto ja korkealaatuiset, kestäväällä tavalla tuotetut raaka-aineet, ruuan jäljitettävyyden, luontopohjaiset ratkaisut sekä puhtaat ja runsaat vesivarat ovat Suomen vahvuus kansainvälisillä markkinoilla ja tarjoavat elinvoiman mahdollisuuksia eri puolilla maata. Suomalaisessa ruokajärjestelmässä on kansainvälisen tason huippuosaamista, jota voidaan hyödyntää nykyistä enemmän viennissä, markkinoinnissa sekä juoma- ja ruokabrändien rakentamisessa. Erityisesti luontoa säästäville ja kierrätettäville ratkaisuille sekä ympäristöön, vesihuoltoon, metsä- ja vesivaratietojen käyttöön sekä vesivarojen hallintaan ja tulvariskeihin liittyville kokonaisratkaisuille on kansainvälisesti kasvava kysyntä. Uudet ratkaisut tehdään tutkittuun tietoon perustuen ja YK:n kestävä kehityksen tavoitteita edistäen.

3.11 Uusia rahoitusmalleja yhteiskunnan tavoitteiden saavuttamiseksi

Julkisen talouden niukka liikkumavara edellyttää yhteiskuntapolitiikan vaikuttavuuden parantamista. Kansalaisten monimuotoisten tarpeiden täyttäminen joustavasti erilaisissa elämäntilanteissa edellyttää uudenlaisia toimijoita ja kumppanuuksia. Julkisen vallan – valtion, maakuntien ja kuntien – rooli on muuttunut palvelujen tuottajasta myös markkinoiden toiminnan mahdollistajaksi. Valtiolla on jatkossakin vastuu kansalaisten yhdenmukaisista, laadukkaista julkisista palveluista eri puolella maata, mutta julkisen sektorin kyvykkyydessä hyödyntää markkinoita on parantamisen varaa.

Uusille kumppaneille tilaa yhteiskunnallisten haasteiden ratkaisemiseen

Julkisen vallan ja markkinoiden suhde ja yhteistyön kentät ovat entistä monimuotoisempia. Uudet yhteiskuntapolitiikan rahoituksen rakenteet rakennetaan asiakaslähtöisyyden pohjalta ja esimerkiksi ilmiöpohjaisia budjetointiratkaisuja kokeillaan. Palveluiden ja hyödykkeiden uusien rahoitusmallien selvittäminen (esim. vaikuttavuusinvestoiminen ja muut rahastomallit) ja käyttöönotto julkisissa investoinneissa kuten liikenneinfranhankkeissa

tai sairaaloissa on keskeistä. Markkinatoimijat voidaan ottaa tiiviimmin mukaan ratkaisemaan yhteiskunnallisia haasteita; tässä tulee hyödyntää jo saatuja hyviä kokemuksia eri hallinnonaloilta.

Tarvitaan avointa keskustelua siitä, mitkä julkishallinnon tehtävät ovat tulevaisuudessa luonteeltaan sellaisia, joita halutaan ohjata budjettirahoituksella ja mitkä olisi tarkoituksenmukaista organisoida muulla tavoin, esimerkiksi yhtiömuotoisesti. Innovatiiviset julkiset hankinnat tukevat kestävästä kasvusta ja tunnistettuja kasvualoja (ks. luku 3.4).

3.12 Kaikkia asukkaita palveleva tehokas julkishallinto

Sosiaali- ja terveyspalveluiden uudistuksen tavoitteiden saavuttaminen ja onnistunut toimeenpano ovat keskeisiä kansalaisten yhdenvertaisuuden ja julkisen talouden kestäväyyden kannalta.

Merkittävä mahdollisuus palveluiden korkean laadun ja kustannusvaikuttavuuden saavuttamisessa on tietovarantojen hyödyntäminen ja tiedolla johtaminen. Tiedonhallinta ja tiedolla johtaminen edellyttävät kokonaisvaltaista ja poikkihallinnollista otetta. Riskinä ovat sektoreittain, palvelukohtaisesti tai alueellisesti eriytyneet tiedot, järjestelmät ja palvelut, joiden yhteensovittaminen vie paljon resursseja. Tieto on hyödynnettävä siten, että kansalaisten luottamus viranomaistoimintaan säilyy vahvana tietosuojakysymyksissä.

Maakuntaudistus muuttaa julkishallinnon kokonaisuutta

Maakuntaudistuksen seuranta ja jatkokehittäminen tulee aloittaa heti hallituskauden alussa. Valtion, maakuntien ja kuntien toimivaltasuhteita täsmennetään, verotuskysymyksiin vastataan ja ohjaus- ja vuorovaikutusprosesseja kehitetään laaja-alaisesti. Tietojohdamisen hyödyntämisen edellytykset vaikuttavat olennaisesti siihen, millä tavalla maakunnat onnistuvat tehtävissään¹².

---

12 Leskelä, R-L. et al. 2018. Tulevaisuuden tietojohdaminen maakunnissa. Hankkeen väliraportti 26.10.2018, https://tietokayttoon.fi/artikkeli/-/asset_publisher/tietojohdaminen-voi-maarittaa-maakuntien-onnistumisen-valmistelusa-talla-hetkella-merkittavaa-vaihtelua

VALTIONEUVOSTO
STATSRÅDET

SNELLMANINKATU 1, HELSINKI
PL 23, 00023 VALTIONEUVOSTO
valtioneuvosto.fi
julkaisut.valtioneuvosto.fi

ISBN: 978-952-287-688-1 PDF
ISSN: 2490-0966 PDF